

Цирфа Ю.*

ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ДІАСПОР НА ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДЕРЖАВ ЄВРАЗІЙСЬКОГО РЕГІОНУ

Держава як соціальна спільність має різні джерела ідентифікації ендogenous та екзогенного характеру. До першої групи належать культурні та історичні чинники, такі як історична пам'ять народу, ступінь культурної, етнічної, релігійної та мовної схожості з референтами, рівень засвоєння націоналістичних ідей. Перебуваючи в тісному взаємозв'язку і будучи взаємообумовленими, вони визначають такі виміри зовнішньоспрямованої державної ідентичності, як ступінь розвиненості національної самосвідомості і рівень сприйняття своєї унікальності в порівнянні і у відносинах з іншими акторами на міжнародній арені, найбільш вагомими з яких наразі виступають Росія, Захід, мусульманський світ.

Стрімке зростання іммігрантських громад та їх інституціоналізація змусили заговорити про «діаспорізацію світу» як про один із сценаріїв розвитку людства. Так чи інакше, процес цей поглиблюється і приймає все нові і нові форми, а роль діаспор і їх вплив посилюються.

Поняття «діаспора» (грец. *diaspora* – розсіювання) активно використовується в сучасній науково-політичній літературі для опису широкого кола явищ, так або інакше пов'язаних з положенням етнічної групи в іншонаціональному оточенні.

Говорячи про державну ідентичність, важливо мати на увазі, що її формування часто відбувається під впливом приймаючого суспільства у конкретно-історичній ситуації, коли діаспора вбудовується у відведений їй простір. Ідентичність діаспори – це результат взаємовпливу культури та ідентичності основного етнічного масиву та країни розселення. Часто ця ідентичність в більшій мірі відображає уявлення суспільства, в якому знаходиться діаспора.

Фактор країни походження, що розуміється як національної держави, превалює не тільки над етнічним началом, а й над культурними відмінностями. Зникнення культури не веде до автоматичної загибелі діаспори. Її роль як політичного проекту і особливої життєвої ситуації зумовлена політичною місією, яка, як правило, не обмежена збереженням і розвитком культури, але включає завдання служіння, опору, боротьби і реваншу. Таке самовизначення означає перебування в стані постійної напруги і відчуження в країні перебування, бачення свого становища як суспільного служіння залишеній батьківщині. У цій ситуації політичною стає вся діаспора, а не тільки її авангард, який представляє чисельно незначну її частину.

Різка збільшення масштабів міграції йде паралельно з консолідацією іммігрантських етнічних спільнот. Опинившись на новому місці, переселенці, як правило, прагнуть об'єднатися, щоб не тільки вижити, але і зберегти свої звичаї, традиції, мову в чужому для них,

* аспірантка кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Коппель О.А.

найчастіше досить ворожому етнокультурному середовищі. З цією метою вони або приєднуються до вже існуючих діаспор, або створюють нові. В результаті число діаспор у світі безперервно збільшується.

Професор Єрусалимського університету Г. Шеффер зробив спробу визначити чисельність найбільш відомих у світі діаспор. Згідно з його розрахунками, чисельність найбільшої з так званих «історичних» (тобто тих, що існують з давніх часів) діаспор - китайської - складає в даний час 35 млн. чоловік, індійської - 9 млн., єврейської та циганської - по 8 млн., вірменської - 5,5 млн., грецької - 4 млн., німецької - 2,5 млн. чоловік. Серед «сучасних» діаспор найбільша, афро-американська, нараховує 25 млн. чоловік, курдська - 14 млн., ірландська - 10 млн., італійська - 8 млн., угорська і польська - по 4,5 млн., турецька та іранська - по 3,5 млн., японська - 3 млн., ліванська (християнська) - 2,5 млн. осіб [4, с. 10-11].

Ці діаспори, безсумнівно, грають все зростаючу роль як у внутрішній політиці тих країн, в яких вони влаштувалися і які стали для них «другою батьківщиною», так і в світовій політиці, де вони все активніше заявляють про себе як про самостійного гравця. Зважаючи на географічні пріоритети розселення, можна стверджувати, що саме Євразійський регіон є ключовим для розселення даних діаспор, а, отже, іммігрантське співтовариство тут має здатність зберігати свою етнічну або етнорелігійну ідентичність і общинну солідарність і при цьому здійснювати постійні контакти між країною результату і новою батьківщиною через систему транснаціональних мереж [5, с. 9].

Справді, під час вивчення проблем, пов'язаних з діаспоральними процесами, все частіше говорять про «розмивання звичних уявлень про діаспору» і про появу у сучасних діаспор якісно нової риси - транснаціональності. Як зазначає доктор політичних наук А. С. Кім, сучасні діаспори - це «особливі соціальні групи, чия ідентичність не визначається будь-яким конкретним територіальним утворенням; масштаби їх розповсюдження дозволяють говорити про те, що явище діаспоральності набуло вже транснаціонального характеру» [1].

В умовах глобалізації етнічна міграція характеризується розсіюванням етнічних груп не в одній, а, як мінімум, в декількох країнах, формування діаспор призводить до етнокультурного різноманіття в приймаючих суспільствах, створює проблеми збереження ідентичності як колишніх іммігрантів, так і корінного населення. Таким чином, без дослідження транснаціональності неможливе розуміння і вирішення тих проблем, які виникають в процесі функціонування діаспор в сучасних суспільствах.

Трансформація діаспор стала результатом зміни характеру просторових переміщень, появи нових транспортних засобів і комунікативних можливостей, а також видів діяльності. З'явилися абсолютно інші емігранти. «Не тільки на Заході, а й в Азійсько-Тихоокеанському регіоні існують великі групи людей, які, як вони заявляють, можуть жити скрізь, але тільки ближче до аеропорту» [2, с. 463]. Це і бізнесмени, і різного роду професіонали, і постачальники особливих послуг. Дім, сім'я і робота, а тим більше батьківщина для них не тільки розділені кордонами, але й мають множинний характер. Такі люди знаходяться «не між двома країнами і двома культурами (що визначало діаспорну поведінку в минулому), а в двох країнах (іноді навіть формально з двома паспортами) і в двох культурах одночасно» [2, с. 463]. Вони беруть участь у прийнятті рішень на рівні мікрогруп і впливають на інші важливі аспекти життя відразу двох або кількох спільнот.

Таким чином, завдяки постійній циркуляції людей, грошей, товарів та інформації починає формуватися єдина спільність. Сучасні діаспори втрачають обов'язкові посилання на якусь певну локальність - країну результату - і знаходяться на рівні самосвідомості і по-

ведінки референтна у зв'язку з певними всесвітньо-історичними культурними системами та політичними силами. Обов'язковість «історичної батьківщини» йде з діаспорного дискурсу. Зв'язок вибудовується з такими глобальними метафорами, як «Африка», «Китай», «іслам» [2, с. 466]. Це відображає прагнення членів діаспори сприймати себе громадянами нового для них суспільства, зберігаючи при цьому свої відмінності, і в той же час свідчить про їхнє прагнення відчувати свою глобальну приналежність.

Політичні аспекти функціонування діаспор полягають у створенні ними трансдержавних мереж і систем комунікацій, що перетинають кордони відпускаючих і приймаючих товариств, а також політична вага і політична лояльність діаспоральних колективів [3, с. 166-167]. Зміцнення ж діаспоральних організацій та транскордонних мереж підтримки і все більша політизованість лідерів і рядових членів діаспор буде сприяти ще більш активній їх участі в культурному, економічному і політичному житті суспільств, що їх приймають, і, як наслідок, формуванню їх зовнішньополітичної ідентичності.

Джерела:

1. Ким А. С. Этнополитическое исследование современных диаспор (конфликтологический аспект): Автореф. дис. на соискание ученой степени д.полит.н. – СПб., 2009. // <http://vak.ed.gov.ru/common/img/uploaded/files/vak/announcements/politich/2009/06-04/KimAS.rtf>
2. Тишков В. А. Реквием по этносу: Исследования по социально-культурной антропологии. – М., 2003. – 544 с.
3. Шеффер Г. Диаспоры в мировой политике/// Диаспоры. – М., 2003. – № 1. – С. 162-184.
4. Brubaker R. The «diaspora» diaspora.// Ethnic and racial studies. – N.Y., 2005. – Vol. 28, № 1. – P. 1-19.
5. Sheffer G. Diaspora politics: At home abroad. – Cambridge, 2003. – 208 p.